

Міністерство культури України
Національна бібліотека України для дітей

Великі українці: Григорій Квітка-Основ'яненко

Григорій Квітка-Основ'яненко

перший прозаїк — нової української літератури

(до 235-річчя від дня народження)

Методичні поради

Київ 2013

Міністерство культури України
Національна бібліотека України для дітей

Великі українці:
Григорій Квітка-Основ'яненко —
перший прозаїк нової української літератури
(до 235-річчя від дня народження)
Методичні поради

Київ 2013

ББК 78.387.38:83

УДК 027.625

В 27

Укладач І. В. Слободянюк
Редактор В. Я. Полисаєва
Відповідальна за випуск А. І. Гордієнко

Великі українці : Григорій Квітка-Основ'яненко — перший прозаїк нової української літератури : метод. поради / Нац. б-ка України для дітей ; уклад. І. В. Слободянюк. — К., 2013. — С.

Методичні поради до 235-ї річниці від дня народження Г. Ф. Квітки-Основ'яненка (1778-1843) містять короткий нарис про його життя і діяльність, творчу спадщину, а також розробки заходів (схеми книжкових виставок, сценарії, літературна вікторина) на допомогу бібліотекарям, організаторам дитячого читання, вчителям тощо. Оптимальне поєднання традиційних та інтерактивних методів, прийомів і форм роботи сприятиме популяризації творів Г. Ф. Квітки-Основ'яненка, стимулюватиме читацький потенціал, активність і творчість дітей.

Творець людової повісті, один із перших того роду творців у європейських письменствах.

Іван Франко

Григорій Квітка-Основ'яненко — один із видатних майстрів української прози 20-40 рр. XIX ст. Він увійшов в українську літературу як батько і перший класик художньої прози, поєднавши у своєму прізвищі родове ім'я Квітка і псевдонім Основ'яненко, утворений від назви слободи Основа поблизу Харкова. Там, у дворянсько-старшинській родині він і народився 29 листопада 1778 року. Рід був славний, козацький, відомий заслугами у військових походах. В Слобідській Україні один з найпомітніших і відіграє в історії Слобожанщини значну роль. Адже, саме рід Квіток, прийшовши із-за Дніпра, заснував село Основа. Прадід Квітки був харківським полковим суддею; дід — волконським сотником. Вони вірою і правдою служили вітчизні, будували укріплення проти татар, брали участь у Кримському та Персидському походах, очолювали слобідських козаків в Польському поході 1733-1734 рр.

Про цю поважну родину свідчить той факт, що частим і бажаним гостем бував у ній Григорій Савич Сковорода. Його твори діти вивчали напам'ять і декламували на різних урочистостях, у тому числі «всякому городу нрав і права». Згодом, Квітка на цей вірш написав ряд варіацій.

Серед предків Григорія Федоровича Квітки були безстрашні очільники козацьких походів проти ворогів України, родинні архіви берегли спогади про те, як приймали в себе Квітки царів Петра I та Олександра I. Батько підтримував дружні стосунки з Антоном Головатим — колишнім писарем Запорозької Січі, а згодом — військовим суддею Чорноморського козачого війська. Через багато років потому Квітка-Основ'яненко напише цікавий нарис про цю мужню непересічну людину і назве його «Головатий».

Треба наголосити, що суспільно-історичні умови розвитку України наприкінці XVIII-XIX ст. були надзвичайно складними.

Відбувалося духовне й фізичне поневолення нації. Соціальне гноблення народу підсилювалося жорстокими національними утисками. Українці, згідно з інструкцією російської цариці Катерини II, підлягали суцільній русифікації. Скрізь закривали українські сільські школи; заборонялося вивчення української мови в колегіумах і Києво-Могилянській академії; мовою викладання стала російська; припинилося друкування українських книжок. Російська мова стає літературною мовою в Україні. Для широких народних мас збереження рідної мови, пісень і звичаїв було однією з форм боротьби проти соціального та національного гніту за свої права на життя.

Це був час появи на новому історичному етапі епохальних постатей для національної української культури та літератури. З'являються яскраві творчі індивідуальності: І. Котляревський, Г. Квітка-Основ'яненко, Т. Шевченко, Л. Глібов та інші.

Григорій Квітка — друга велика, поряд з Іваном Котляревським, постать в українській літературі 20-40-х рр. XIX ст. Якщо І. Котляревський став фундатором нової української поезії і драматургії, то Г. Квітка — батько національної прози.

Дитяча сліпота, що відступила у віці шести років після того, як Григорій з матір'ю відвідав Курязьку церкву, де зберігалася славнозвісна чудодійна ікона Озерянської Богоматері, незвичайні духовні здібності, що розвинулися в хлопчика, родинні традиції стали підґрунтям глибокої релігійності.

Освіту майбутній письменник отримав у монастирській школі. Істинне розуміння й поцінування християнських заповідей у родині назавжди прищепило майбутньому класикові літератури непорушні християнські ідеали. У віці 23 років він став послушником у монастирі: як свідчать родинні легенди, причиною втечі від світу стало нещасливе кохання. Він, за власними словами, «пустился вскачь к обители преподобных». Але діяльна творча натура Квітки не могла реалізуватися в жорстко унормованому аскетичному монастирському побуті. І він, «сняв монашескую образину», повернувся «в большой свет» і... став директором дворянського танцювального клубу! Поступово вир громадської та культурної діяльності захопив його у Харкові.

Усі вчинки, а згодом і творчість письменника свідчили про високий гуманізм, що став основою його світовідчуття: відразу до військової служби, відмова від родинного спадку на користь брата Андрія, скромне, але сповнене любов'ю і радістю творчості родинне життя. Дружина Григорія Федоровича, Анна Григорівна Вульф, вийшла заміж за Квітку, коли тому було вже за сорок. Вона створила родинний прихисток для свого талановитого чоловіка, і їхня небагата, але затишна й гостинна оселя завжди приваблювала творчу інтелігенцію. У них бували Євген Гребінка, Ізмаїл Срезневський, Микола Костомаров, Володимир Даль, Василь Жуковський, Плетньов та ін. «Дім Григорія Федоровича, — згадує український етнограф Сементовський, — був завжди тихим притулком науки й мистецтва; тут не було місця для світського базікання, зате розмова найчастіше поверталася до предметів і новин учено-літературних...»¹.

Талановита людина — талановита в усьому. Музично обдарований, Квітка блискуче грав на сопілці, флейті, фортепіано, та й сам писав невеличкі музичні твори-романси, кадрили, марш. Саме Г. Квітка є автором слів та музики видатної пісні «Грицю, Грицю, до роботи». З 20-х років він постійний співробітник петербурзьких і московських журналів, співзасновник багатьох знаних на той час періодичних видань, зокрема журналу «Украинский вестник» та альманахів «Молодик» і «Утренняя звезда», брав активну участь у створенні першої публічної бібліотеки в Харкові, Інституту шляхетних дівчат, для чого, за спогадами сучасників, «приніс у жертву майже весь достаток свій». Йому як акторові аплодували глядачі аматорського театру, а 1812 року він став директором Харківського театру, згодом — одним з перших театральних літописців.

Усе життя цей невтомний сіяч на ниві української культури провів у рідних місцях. Його літературна творчість надзвичайно багатогранна й актуальна, у наш прагматичний час, серед дорослих і підлітків, які лише розпочинають жити. Адже зазначимо, що Григорій Федорович Квітка-Основ'яненко — перший класик художньої прози. Ознайомлення юних читачів з його творчим дороб-

¹ Задорожна Л. М. Історія української літератури кінця XVIII-60-х років XIX ст. — К. : ВПУ «Київ. ун-т», 2004. — С. 24.

ком допоможе сучасному молодому поколінню пізнати себе, зрозуміти власне покликання й призначення і не зраджувати їм упродовж усього життя, до чого прагнуть у наш час бібліотекарі та вчителі.

Творча спадщина Григорія Квітки-Основ'яненка — близько 80 творів різних жанрів — фейлетони, комедії, оповідання, повісті, романи, нариси, статті. Писав російською і українською, але справжнє визнання принесли йому твори, в яких його герої говорили рідною, українською мовою. Він неспростовно довів, що народною мовою можна писати не тільки про смішне, а й про серйозне. А щоб зрозуміти все розмаїття його сюжетів, характерів, стильових прийомів, слід поцікавитися його світоглядом: тоді й відкривається перед нами той неповторний світ далекої ідилії Квітки.

Через усю творчість Квітки-Основ'яненка проходить думка про те, що основною причиною соціальних проблем і суспільних вад, є неучтво та недостатність виховання. Письменник активно пропагував ідею надання освіти народу та вносив її у свідомість інтелігенції. Це відображувалося в художніх творах і публіцистичних статтях, де він послідовно проводив думку про обдарованість простого народу.

Квітка-Основ'яненко звертався перш за все до життя простих людей, де запроваджував у літературі живу мову, якою розмовляли широкі демократичні кола суспільства на Україні. Не можна не зазначити, що у своїй творчості було відбито немало реальних позитивних рис народу — любов до праці, чесність, поетичність і краса народної душі, важке його становище, що на той час мало величезне прогресивне значення.

В естетичній програмі Квітки домінують основні принципи просвітительського реалізму: формування характерів під впливом соціального середовища і насамперед виховання; ідея поліпшення життя шляхом розумної перебудови суспільства й удосконалення людини засобами морального й естетичного виховання; створення образу ідеальної людини як зразка для наслідування.

Головним творчим принципом Квітка визначав «писання з природи», тобто орієнтованість на живу дійсність із залученням потужного арсеналу засобів народної творчості. Неправдоподібне і неприродне він називав нехудожнім. Героїв, яких вважав людьми справжніми, людьми з народу, наділяв усіма найліпшими

рисами і навіть ідеалізував. Натомість тих, кого хотів висміяти, змальовував мало не карикатурно.

Пантелеймон Куліш найголовнішими здобутками Квітки-Основ'яненка справедливо вважав те, що він «нас увів у мужицьку хату», звеличив «внутрішній образ українського народу». Такому спрямуванню творчості письменника сприяли засади просвітительського реалізму та вплив Григорія Сковороди.

Широким використанням народознавчого матеріалу характеризуються повісті Квітки-Основ'яненка, зокрема сентиментальна повість «Маруся». Читачі мають неабияку можливість збагатити свої знання про культуру і побут рідного народу. Дійсно, картини весілля, сватання і заручин, похорону, подані у творі з точністю етнографічного запису, деякі з них описані дуже докладно. Особливо це стосується поховального обряду.

Неповторний національний колорит надають українські пісні, обряди, танці в п'єсі «Сватання на Гончарівці», музику до якої написав композитор Кирило Стеценко.

Кращі твори Квітки-Основ'яненка одними з перших представляли українську літературу європейським читачам. У 1854 р. в Парижі опубліковано французькою мовою «Сердешну Оксану». Твори Квітки-Основ'яненка перекладено польською, болгарською, чеською та іншими мовами. З Квіткою-Основ'яненком листувався Тарас Шевченко. Поет давав позитивні відгуки на його твори, присвятив йому вірш «До Основ'яненка» та виконав ілюстрації «Знахар» і «Панна Сотниківна» до однойменних творів Квітки-Основ'яненка.

Значення творчості Григорія Квітки-Основ'яненка осмислювали чимало дослідників літератури — Іван Франко, Євдокія Вербицька, Ніна Крутікова, Дмитро Чалий. У своїй монографії «Григорій Квітка-Основ'яненко життя і творчість» (К., 1978) Сергій Зубков пише: «...творчий подвиг першого класика української художньої прози ніколи не затьмариться в пам'яті народній».

Так, для чарівників слова немає небуття. Через віки, крізь бурі й затишшя, злами і зрушення стелиться їм сонячна дорога до людських сердець, у безсмертя. Гадаємо, що бібліотекарі і педагоги знайдуть для себе безліч цікавих фактів та подій, які можна використати під час підготовки уроків, бесід та різноманітних культурно-масових заходів. Радимо бібліотекарям провести з читачами-учнями

7-9 класів заходи, які б викликали цікавість до творчості Квітки-Основ'яненка, розкрили його багатогранність.

Готуючись до відзначення роковин письменника, твори Квітки-Основ'яненка бібліотекарі можуть використати в різних формах роботи з читачами:

- організувати тематичну полицку «Відзначаємо ювілей Григорія Квітки-Основ'яненка»;
- підготувати розгорнуту книжкову виставку-портрет: «Григорій Квітка-Основ'яненко — батько нової української прози», на якій представити портрет письменника, ілюстрації до його творів, надруковані на листках кросворди, основні його твори. Біля виставки радимо провести читання, бесіди, які допоможуть читачам самостійно визначитись у виборі творів та більше дізнатися про творчість письменника. В ході читань бібліотекар може задавати дітям питання: чи знаєте ви такого письменника, що читали з його творів та інші;
- провести огляд літератури «Подорож за сторінками книг Г. Ф. Квітки-Основ'яненка», «Творчість Г. Ф. Квітки-Основ'яненка»;
- розробити для читачів старших класів літературно-театралізовану гру «Квітка-Основ'яненко та його герої», де дві команди змагаються між собою за звання найкращої. Той, хто відгадає, за уривком того чи іншого твору Г. Квітки-Основ'яненка, його назву — отримує 1 бал. *Наприклад: «Гроші, ваше благородіє, любив, люблю і любитиму, аж поки будучи здохну. Що то я їх люблю! І батька, і матір, і жінку, і дітей, і увесь рід свій за них віддав би». (Шельменко, «Шельменко-денщик»); «Висока, прямесенька, як стрілочка, чорнявенька, очиці, як тернові ягідки, брівоньки, як на шнурочку, личком червона, як панська рожка, що у саду цвіте...» (Портрет Марусі, «Маруся»); «Зростом собі невеличка: хоч у яку хату ввійде, то головою стелі дістане; суха та цибата; коли роззявить рот, так і лопата улізе» (Явдоха Зубиха, «Конотопська відьма») тощо;*
- підготувати конкурс — «Літературне красномовство за творами Григорія Квітки-Основ'яненка» для учнів 7-9 класів;
- організувати імпровізовану гру «Що? Де? Коли?». Визначити серед читачів шістьох знавців і капітана команди. Створити

- групи, кожна з яких підготує запитання за творчістю Квітки-Основ'яненка. Якщо знавці знайдуть відповідь — вони переможці, якщо ні — перемагають ті, хто підготував дане запитання;
- провести «Асоціативний диктант за творчістю Квітки-Основ'яненка», де читачі повинні правильно зорієнтуватися в потоці слів та відповідей до них;
 - залучити читачів до участі у літературній вікторині «Крізь книгу до джерел духовності, яка додасть знання про життя і творчість письменника»;
 - провести бесіду «Грані особистості Григорія Квітки-Основ'яненка» для учнів 9-х класів у вигляді інтерв'ю з письменником, яка дасть можливість глибше осягнути його особистість, вчинки, що сприятиме вихованню морально-етичних, мовно-патріотичних почуттів у дітей.

Григорій Квітка-Основ'яненко — батько нової української прози (книжкова виставка-портрет)

«... Тебе люди поважають —
Добрий голос маєш
Співай же, мій голубе...
Утни батьку, щоб нехотя
На весь світ почули...»
(«До Основ'яненка Т. Шевченко»)

І. «Контрасти життя» або «Пошуки шляху»

Борзенко О. Григорій Квітка-Основ'яненко в українському культурному й літературному житті першої половини ХІХ ст. / О. Борзенко // Г. Ф. Квітка-Основ'яненко. Вибрані твори. — Х., 2008. — С. 3-38.

Безрукова Т. З родини Квіткових / Т. Безрукова // Журавлик. — 2009. — № 2. — С. 8.

Бернадська Н. "Писати з натури" — творче кредо Григорія Квітки-Основ'яненка / Н. Бернадська // Маруся ; Салдацький патрет. Г. Ф. Квітка-Основ'яненко. — К., 2009. — С. 128-131.

Веселовська Г. Мюнхаузен українського театру : завтра Григорію Квітці-Основ'яненку виповнилося б 230 років / Г. Веселовська // Хрещатик. — 2008. — 28 листоп. — С. 12.

Гальченко С. Батько української прози / С. Гальченко // Г. Ф. Квітка-Основ'яненко. вибр. твори. — Конотопська відьма. — Х., 2011. — С. 5-12.

Гончар О. Григорій Квітка-Основ'яненко / О. Гончар // Історія української літератури ХІХ ст. — К., 1995. — Кн.1. — С. 163.

Гончар О. Григорій Квітка-Основ'яненко / О. Гончар // Життя і творчість. — К. : 1979. — 298 с.

Довідник, тестові завдання / О. В. Куриліна, Г. І. Земляна, Н. І. Шевчук, О. М. Горячева. — Кам'янець-Поділ. : ФОП Сисин О. В., 2010. — С. 78-84.

Задорожна Л. Історія української літератури кінця ХVІІІ — 60-х років ХІХ ст. / Л. Задорожна. — К. : ВПУ «Київ. ун-т», 2004. — 226 с.

Зеров М. Українське письменство ХІХ ст. / М. Зеров // Твори : в 2 т. — К., 1990. — Т. 2. — С. 54.

Зубков С. Основоположник нової української прози / С. Зубков // Квітка-Основ'яненко Г. Повісті. — К., 1990. — С.5-31.

Корнійчук О. Таємниці славетних творців сценічного мистецтва / О. Корнійчук, О. Мельник // Зарубіжна література (Шк. світ). — 2012. — № 4. — С. 37-41.

Історія української літератури ХІХ ст. : у 3 кн. : навч. посіб. / за ред. М. Т. Яценка. — К. : Либідь, 1995. — 386 с.

Сюндюков І. Корифей українського слова : до 225-річчя від дня народж. Г. Квітки-Основ'яненка / І. Сюндюков // День. — 2003. — 28 листоп. — С.8.

Світоч Слобожанського краю : (до 225-річчя від дня народж. Г. Ф. Квітки-Основ'яненка, укр. письм. й драматурга) / Харк. обл. б-ка для дітей; підгот. Л.Крапівіна. — Х., 2003. — 20 с.

Столярова Г. Життєвий театр Квітки-Основ'яненка / Г. Столярова // Журавлик. — 2011. — № 3. — С. 12.

Єфремов С. Історія українського письменства / С. Єфремов. — К., 1995. — С. 328–340.

Жулинський М. Григорій Квітка-Основ'яненко / М. Жулинський // Дивослово. — 2004. — №10. — С.39-43.

Жулинський М. Григорій Квітка-Основ'яненко / М. Жулинський // Сл. і доля. — К., 2002. — С. 17.

Жулинський М. Розкошував у народній стихії сміхотворення / М. Жулинський // Українська література. Творці і твори / М. Жулинський. — К., 2011. — С. 45-61.

Новиков А. Григорій Квітка-Основ'яненко й український театр / А. Новиков // Укр. мова і л-ра в шк. — 2009. — № 1. — С. 54-59. — Бібліогр.: с. 59.

Національна бібліотека України для дітей. Українські письменники — герої художніх творів : бесіди про кн. для учнів 7-9 кл. Вип.1 / Нац. б-ка України для дітей ; уклад. Н. О. Гажаман. — К., 2004. — 42 с.

Пахаренко В. Основи теорії літератури : метод. посіб. / В. Пахаренко. — К. : Генеза, 2005. — 36 с.

Письменники листопада: упізнай письменника : перевір себе // Я вивчаю українську. — 2012. — № 11. — С. 16-17.

Радзикович В. "Мамо, я бачу!" / В. Радзикович // Світ дитини. — 2011. — № 5. — С. 2.

Українські письменники - герої художніх творів : бесіди про кн. для учнів 7-9 кл. : [із зб. "Книга творить людину"] / Нац. б-ка України для дітей ; уклад. Н. Гажаман // Шк. б-ка. — 2011. — № 4. — С. 40-49.

Усі українські письменники / упоряд. Ю. І. Хізова, В. В. Щоголева. — Х. : ТОРСІНГ ПЛЮС, 2005. — С. 125-129.

Українські письменники - герої художніх творів : бесіди про кн. для учнів 7-9 кл. : [із зб. "Книга творить людину"] / Нац. б-ка України для дітей ; уклад. Н. Гажаман // Шк. б-ка. — 2011. — № 4. — С. 40-49.

Хропко П. Становлення нової української літератури / П. Хропко. — К., 1988. — С. 74.

Чопик Р. Квітка-і-Основ'яненко / Р. Чопик // Сл. і час. — 2010. — № 4. — С. 46-56. — Бібліогр.: с. 56.

II. Творець людської повісті

...Він дає нам в більшій частині своїх прозаїчних оповідань такі чисті, не попсовані типи з народу, такі глибоко симпатичні характери українського жіноцтва, які не втратили ще й досі... поваги до себе, загальнолюдської шани і почесі.

О. Потебня

Борисенко К. "Мандровані" образи / К. Борисенко // Вибране. Г. Квітка-Основ'яненко. — К., 2006. — С.3-8.

Гончар О. Григорій Квітка-Основ'яненко / О. Гончар // Повісті та оповідання Г. Квітка-Основ'яненко. — К., 1982. — С.5-26.

Зубков С. Він написав "Марусю"... / С. Зубков // Квітка-Основ'яненко Г. Маруся: Вибр. твори. — К., 1975. — С.5-16.

Чічановський А. Передмова / А. Чічановський // Чудові пересмішники. — К., 2006. — С.3-8.

Бандура О. Українська література : хрестоматія для 9 кл. / Бандура О. — К. : Просвіта, 1995. — 624 с. : іл.

Гребінка Є. Твори : в 3 т. Т. 3. Повісті. Оповідання. Нариси. Статті. Рецензії. Листи / Гребінка Є. — К. : Наук. думка, 1981. — 703 с.

Квітка-Основ'яненко Г. Ф. (1778-1843). Повісті та оповідання. Драматичні твори / Квітка-Основ'яненко Г. Ф. ; упоряд. і приміт. Н. Ішиної; вступ. ст. О. Гончара. — К. : Наук. думка, 1982. — 542 с. : 1 портр. — (Бібліотека української літератури. Дожовтнева українська література).

Квітка-Основ'яненко Г. Ф. Конотопська відьма : повість / Г. Ф. Квітка-Основ'яненко; ілюстр. О. Лисенка. — К. : Дніпро, 1985. — 75 с. : ілюстр.

Квітка-Основ'яненко Г. Ф. Маруся : Вибр. твори / Квітка-Основ'яненко Г. Ф. ; худож. В.Чеканюк. — Перевид. — К. : Веселка, 1983. — 182 с. : іл.

Квітка-Основ'яненко Г. Ф. Вибрані твори / Квітка-Основ'яненко Г. Ф. ; передм. С.Зубкова; худож. О.Лисенко. — К. : Дніпро, 1987. — 312 с. : іл. — (Шк. б-ка).

Квітка-Основ'яненко Г. Ф. (1778-1843). Повісті. Сватання на Гончарівці. Шельменко-денщик : п'єси / Квітка-Основ'яненко Г. Ф. ; Авт. передм. С.Зубков; ілюстр. М.Компанця. — К. : Дніпро, 1990. — 607 с. : ілюстр. — (Бібліотека української класики "Дніпро").

Квітка-Основ'яненко Г. Пархімове снідання : гумор / Квітка-Основ'яненко Г. ; худож. Ю.Судак. — К. : Вадим Карпенко, 2002. — 24 с. : ілюстр.

Квітка-Основ'яненко Г. Ф. Вибрані твори / Квітка-Основ'яненко Г. Ф. ; передм. С.Зубкова; худож. М.Компанець. — К. : Молодь, 1983. — 328 с. : іл. — (Шк. б-ка).

Квітка-Основ'яненко Г. Ф. Маруся : Вибр. твори / Квітка-Основ'яненко Г. Ф. ; худож. В.Чеканюк. — К. : Веселка, 1978. — 197 с. : ілюстр.

Квітка-Основ'яненко Г. Ф. Вибрані твори / Квітка-Основ'яненко Г. Ф. — К. : Дніпро, 1982. — 349 с. : ілюстр.

Квітка-Основ'яненко Г. Ф. (1778-1843). Вибране / Квітка-Основ'яненко Г. Ф. ; упоряд., передм., підгот. комент., прим. та навч.-метод. матеріалів К.Борисенко. — К. : Школа, 2006. — 271 с. — (Шкільна хрестоматія). — Бібліогр.: с.270.

Квітка-Основ'яненко Г. Ф. (1778-1843). Сватання на Гончарівці : повісті. П'єси / Квітка-Основ'яненко Г. Ф. ; худож. А. С. Ленчик. — Х. : Фоліо, 2008. — 351 с. — (Українська класика).

Квітка-Основ'яненко Г. Ф. Вибрані твори / Г. Ф. Квітка-Основ'яненко; уклад. та передм. О. І. Борзенка. — Х. : Прапор, 2008. — 480 с.

Квітка-Основ'яненко Г. Ф. Конотопська відьма ; Сватання на Гончарівці та інші твори : [повісті та оповід.] / Г. Ф. Квітка-Основ'яненко; худож. С. Ю. Донець. — Донецьк : БАО, 2008. — 415 с. : ілюстр.

Квітка-Основ'яненко Г. Ф. Маруся ; Салдацький патрет : повісті / Квітка-Основ'яненко Г. Ф. ; післямова Н. Бернадської ; ілюстр. Г. Грибенко. — К. : Знання, 2009. — 132 с. : ілюстр. — (Класна література). — Б. т.

Квітка-Основ'яненко Г. Ф. Конотопська відьма : вибр. твори / Квітка-Основ'яненко Г. Ф. ; упоряд., передм., комент. С. А. Гальченка. — Х. : Клуб сімейн. дозвілля, 2011. — 382 с. : ілюстр., портр.

Квітка-Основ'яненко Г. Ф. Українські повісті / Г. Ф. Квітка-Основ'яненко; упоряд. текстів та передм. Л. В. Ушкалова. — Х. : Ранок : Веста, 2003. — 349 с. — (Програма з літератури). - Б. т.

III. «Безсмертний у пам'яті народній»

Пам'ятай, Україно, цю могилу.
тут похований той, хто, окрилений
любов'ю до тебе, твого благоденствія
і слави, захищав твій звичай та мову
і вчив тебе твоєю мовою

Ізмаїл Срезневський

Александрова Г. Карнавал ошуканств : мор. норми в оповід. Г.Квітки-Основ'яненка "Салдацький патрет" / Г. Александрова // Укр. мова та л-ра (Шкільний світ). — 2006. — №41-43. — С.40-42. — Бібліогр.: с. 42.

Борисенко К. "Мандровані" образи / К. Борисенко // Конотопська відьма Г. Квітка-Основ'яненко. — К., 2006. — С. 3-8.

Вакула О. Літературні диктанти / О. Вакула // Укр. мова та л-ра (Шкільний світ). — 2012. — № 23-24. — С. 41-45.

Варенко В. Виховання християнської моралі на творчості українських письменників : (19-початок 20 ст.) / В. Варенко // Укр. л-ра в загальноосвіт. шк. — 2000. — 2. — С.21-25.

Гончар О. Природа художнього конфлікту в комедії Г.Квітки-Основ'яненка "Сватання на Гончарівці" / О. Гончар // Дивослово. — 2003. — 11. — С.66-67.

Горболіс Л. З'ясування фольклорних джерел творів Григорія Квітки-Основ'яненка / Л. Горболіс // Дивослово. — 1994. — 10-11. — С.40-43.

Гончаренко О. Формування літературно-аналітичних умінь учнів : матеріали до аналізу повісті Г. Квітки-Основ'яненка "Конотопська відьма" / О. Гончаренко // Укр. л-ра в загальноосвіт. шк. — 2012. — № 4. — С. 28-31.

Григорій Квітка-Основ'яненко. Квітчина «Маруся». Село в повістях Квітки // Історія української культури / під заг. ред. І. Крип'якевича. — К. : АО «Обереги», 1993. — С. 315-322.

Гаврилова Г. Компоненти народознавства в сентиментально-реалістичних повістях Г.Квітки-Основ'яненка / Г. Гаврилова // Укр. л-ра в загальноосвіт. шк. — 2004. — 1. — С.33-38.

Задорожна Л. Філософський концепт "Салдацького патрета" Г.Квітки-Основ'яненка / Задорожна Л. // Укр. мова та л-ра (Шкільний світ). — 1998. — 18(82), трав. — С.1-3.

Зубков С. Зачинатель нової прози / С. Зубков // Твори в 2 т. Г. Квітка-Основ'яненко. — К., 1978. — Т.1. — С.5-20.

Зубков С. Г. Ф. Квітка-Основ'яненко / С. Зубков // Квітка-Основ'яненко Г. Вибрані твори. — К., 1964. — С.3-16.

Кейда Ф. До глибин національного світу : тема гайдамаччини в укр. драматургії доби романтизму / Ф. Кейда // Укр. мова й л-ра в серед. шк., гімназіях, ліцеях та колегіумах. — 2001. — 3. — С.30-39.

"Конотопська відьма": сучасне прочитання // Сл. і час. — 2008. — № 5. — С. 34-40. — Бібліогр.: с. 34-40.

Ковалиць Л. Про Квітчину «Сердешну Оксану» і не лише про неї / Л. Ковалиць // Дивослово. — 1998. — № 5. — С. 8-10.

Матеріали до вивчення творчості // Г. Ф. Квітка-Основ'яненко Конотопська відьма. — К., 2006. — С. 247-268.

Малиновський М. Історія Слобідської України у творах Г. Ф. Квітки-Основ'яненка / М. Малиновський // Вісн. Харк. держ. акад. культури. — Х., 2001. — Вип. 8. — С.53-59. — Бібліогр.: с. 60.

Мишура Л. Повість Г. Квітки-Основ'яненка "Маруся" : урок-інтерпретація / Л. Мишура // Все для вчителя. — 2011. — № 34-36. — С. 169-171.

Орленко П. Перший український прозаїк : Г. Ф. Квітка-Основ'яненко / П. Орленко // Історичний календар 2003. — К. — С. 393-399.

Самохвал В. Квітка-Основ'яненко. "Конотопська відьма" / В. Самохвал // Все для вчителя. — 2012. — № 17-18. — С. 168-170.

Слюсар А. Чайнворди з української літератури : 9-11 кл. / А. Слюсар // Все для вчителя. — 2008. — № 10. — С. 63-112. — Бібліогр.: с. 111-112.

Турчин М. Філософська повість на Україні : (нетрадиц. погляд на повість "Маруся" Г.Ф.Квітки-Основ'яненка) / М. Турчин // Укр. мова і л-ра в школі. — 1993. — 11. — С.46-50.

Трофименко В. Український Тартюф у спідниці : ("Ясновидящая" Г.Ф.Квітки-Основ'яненка та традиції західноєвроп. класицизму) / В. Трофименко // Сл. і час. — 2000. — 6. — С.54-57.

Трохименко В. Найбільш репертуарна українська комедія : п'єса Г. Квітки-Основ'яненка «Сватання на Гончарівці» / В. Трохименко // Сл. і час. — 1998. — № 11. — С. 8–9.

Ушкалов Л. Він написав "Марусю" / Л. Ушкалов // Українські повісті Г. Ф. Квітка-Основ'яненко. — Х., 2003. — С. 3-22.

Ципін С. Чому посміхається Квітка? / С. Ципін // Літ. Україна. — 1998. — 19 листоп. — С. 8.

Шевченко Г. "...Змусити оповіданням своїм плакати" : прес-конференція за повістю Г. Квітки-Основ'яненка "Маруся" / Шевченко Г. // Укр. мова та л-ра (Шкільний світ). — 2008. — № 37. — С. 13-15.

Шляхова М. Художній тип. Соціальна і духовна характерність / М. Шляхова. — О., 1990. — С. 169.

Щербань О. Глиняний посуд у "Конотопській відьмі" Григорія Квітки-Основ'яненка : культура. Побут. Традиції / О. Щербань // Чум. шлях. — 2010. — № 4. — С. 27-28.

Асоціативний диктант за творчістю Григорія Квітки-Основ'яненка

*Бібліотекар називає певну інформацію, а діти
називають свої асоціації, що у них виникають
(для читачів - учнів 8-х класів)*

Мета: правильно орієнтуватися в потоці слів та відповідей до них.

1. Основа (село під Харковом, яке заснували Квітки і де народився майбутній письменник).
2. Стрілець (знак зодіаку Квітки, який народився 29 листопада).
3. Квітка (рослина в природі, а ще прізвище Григорія Квітки).
4. Церква (чудесне одужання Григорія від сліпоти в Курязькій церкві під час молитви).
5. Монастир (послушник у монастирі. У 26 років Квітка навчався у Курязькій монастирській школі).

6. Псевдонім (Квітка мав псевдоніми — Грицько Основ'яненко, Євстратій Мекушкин, земляк ваш Основ'яненко, Аверьян Любопитний, Фалалей Повітухін, штаб-лекарь Пампушкин та ін.).
7. Військо (служив у війську, пішов у відставку капітаном).
8. Театр (бере активну участь у домашньому театрі в Основі, а в подальшому — директор Харківського театру).
9. М. Щепкін (знаменитий актор театру, з яким Квітка приятелював, першим побачив талант коміка. Цей дует поставив на сцені п'єсу І. Котляревського «Наталка Полтавка»).
10. Бібліотека (бере участь у заснуванні першої в Харкові публічної бібліотеки – 1838).
11. Журнал (ініціатор заснування першого в Україні науково-літературного журналу «Украинский вестник», альманахів «Утренняя звезда», «Молодик»).
12. Ганна Вульф (дружина Г. Квітки — Ганна Григорівна Вульф, друг і критик його творів).
13. Маруся (це ім'я жінки і повість «Маруся», яку Квітка написав у 1833 р.).
14. Відьма (повість Квітки-Основ'яненка «Конотопська відьма» (1833)).

Крізь книгу до джерел духовності

Літературна вікторина (для читачів-учнів 7-8 кл.)

Бібліотекар задає питання, читачі обирають правильну відповідь.

Мета: Розширити знання про життя і творчість письменника, дати можливість читачам проявити свої творчі і розумові здібності.

I. Про автора:

1. Де і коли народився Григорій Квітка-Основ'яненко?
 - а) у м. Харкові
 - б) на хуторі Основа, що на Харківщині
 - в) у с. Кирилівці, що на Черкащині
2. Як звали батька письменника?
 - а) Федір Іванович
 - б) Іван Петрович
 - в) Федір Степанович
3. Де Г.Квітка-Основ'яненко здобув початкову освіту?
 - а) у школі
 - б) вдома
 - в) у монастирі

4. Кого вважають «батьком» нової української прози?
а) Григорія Сковороду
б) Григорія Квітку-Основ'яненка
в) Івана Котляревського
5. Яким псевдонімом підписував спочатку свої твори Г. Ф. Квітка-Основ'яненко?
а) Грицько Основ'яненко
б) Фалалей Повінухін
в) Аверьян Любопытний
6. У якому році помер Г. Квітка-Основ'яненко?
а) 1843
б) 1853
в) 1858

II. Про творчість Г. Ф. Квітки-Основ'яненка:

7. Коли почалася літературна діяльність письменника?
а) 1816
б) 1820
в) 1831
8. Коли була написана перша українська повість? Яку вона мала назву?
а) «Конотопська відьма» (1832)
б) «Козир-дівка» (1832)
в) «Маруся» (1832)
9. Ініціатором заснування якого журналу в Харкові був Г. Квітка-Основ'яненко?
а) «Основа»
б) «Украинский вестник»
в) «Современник»
10. У якому творі найточніше й найповніше описав Г. Квітка український ярмарок?
а) «Салдацький патрет»
б) «Сватання на Гончарівці»
в) «Шельменко-денщик»
11. Що викривається в жартівливій пісні «Грицю, Грицю, до роботи»?
а) ледарство
б) працелюбність
в) гноблення
12. Який конфлікт порушив Г. Квітка-Основ'яненко у п'єсі «Сватання на Гончарівці»?
а) між козацькою старшиною
б) між новою робочою силою в місті
в) між містом і селом

13. Який твір не належить перу Г. Квітки-Основ'яненка?
а) «Салдацький патрет»
б) «Козир-дівка»
в) «Мартин Боруля»
14. Якого персонажа немає в повісті «Маруся»?
а) Настя Дрот
б) Гнат Карий
в) Олена Курбаківна
15. Де Маруся познайомилася з Василем?
а) на весіллі у подруги
б) на ярмарку
в) на вечорницях
16. Чому батько відмовлявся віддати Марусю за Василя?
а) Василь був дуже бідний
б) був удівцем
в) мусив іти в солдати
17. Чому Маруся тяжко захворіла?
а) дуже тужила за коханим
б) промокла, коли пішла по гриби
в) отримала звістку про загибель коханого
18. Що сталося з Василем, коли померла Маруся?
а) наклав на себе руки
б) став отцем Венедихтом у монастирі і незабаром помер
в) загинув на війні
19. Чиї це слова? «Проза Г. Квітки-Основ'яненка прикрасила б будь-яку літературу за вірністю живописання з природи й глибиною сердечного почуття».
а) І. Франко
б) П. Куліш
в) С. Єфремов
20. Хто сказав про Григорія Квітку-Основ'яненка такі слова?

*... Тебе люди поважають, —
Добрий голос маєш,
Співай же, мій голубе...
Утні, батьку, щоб нехотя
На весь світ почули...*

- а) І. Котляревський
б) М. Шашкевич
в) Т. Шевченко.

Грані особистості Григорія Квітки-Основ'яненка

Уявне інтерв'ю з письменником (для читачів-учнів 9-х класів)

Мета: допомогти читачам глибше осягнути багатогранність особистості Г. Квітки-Основ'яненка через спогади, листи, дослідження біографів та власну спостережливість за розвитком подій життя письменника; удосконалювати вміння аналізувати й синтезувати факти, вчинки, давати оцінку певним явищам; розвивати усне зв'язне мовлення учнів-читачів; сприяти вихованню морально-етичних, громадянських, патріотичних почуттів читачів.

Обладнання: портрет Григорія Квітки-Основ'яненка, репродукція картини К. Констанді «Бузок».

Як ми часто нарікаємо на долю.
Впадаємо в розпач, скаржимося.
А варто лише разом поміркувати —
і справа не така безнадійна, як
здається кожному зокрема. Аби
лиш бажання та віра в свої сили.

Г. Основ'яненко

Для оформлення місця проведення заходу можна використовувати вислови Г. Квітки-Основ'яненка:

- «Я люблю дивитися вертеп, різні видовища, самому кортить грати. Люблю спів, музику. Вмію на флейті, сопілці. Вчуся на фортепіано».
- «Для чого ж це самокатування?» — Квітка-Основ'яненко про монахів-аскетів. «Спокою? У мої 27 і спокою?».
- «Несправедливість не вкладається у рамки здорового глузду. Але вона не вічна. Лишається чисте зерно правди, а неслава розвіється як полова».
- «Як в душі немає сонця, то й після десятих років університетів від неї віятиме холодом і пустим льохом».
- «Пізнати себе — це, насамперед, пізнати всі свої якості, звільнитися від зла».
- Видавництво — це кровна справа, яку обрав не для втіхи, а на все життя.

Дійові особи: ведучий — бібліотекар, **Григорій Квітка** — читач,
Журналісти — читачі.

Ведучий. Усе у нашому світі взаємопов'язане, адже саме уява грає чималу роль у сприйнятті нами тієї чи іншої особи. А зараз ми уявою помандруємо у XVIII-XIX століття, зустрінемося з Григорієм Федоровичем Квіткою-Основ'яненко і знайдемо відповіді на питання, які нас цікавлять.

Журналіст 1. Цікаво, що предки Квітки — Андрій Квітка, прийшовши з-за Дніпра, заснував село Основа.

Журналіст 2. Квітка-Основ'яненко у велику літературу увійшов не тільки як засновник, зачинатель і перший класик української художньої прози, а й завдяки гумору. Адже і сто, і двісті, й тисячу років тому люди на дозвіллі розважалися майже так само, як і нині: пустували, розказували анекдоти й бувальщини, жартували одне над одним.

Квітка-Основ'яненко. На початку своєї письменницької кар'єри я надрукував у харківських журналах фейлетони під назвою «Листи Філалея Повінухіна», а в московському часописі «Вестник Европы» — «Малороссийские анекдоты» із власними коментарями.

Журналіст 1. А Ваші п'єси та комедії теж нагадували анекдоти?

Квітка-Основ'яненко. Перша комедія «Приезжий из столицы, или Суматоха в уездном городе» стала анекдотичною оповідкою про авантюриста-псевдоревізора та відіграла в моєму житті цілком фатальну роль. Вона дала підстави звинуватити мене в плагіаті із гоголівським «Ревізором». А комедія «Дворянские выборы», як добірка гострих дражливих анекдотів, сучасники теж сприйняли скандально, а я здобув лише гірку пігулку за неї.

Журналіст 2. Що послужило на цей раз приводом незадоволення твором?

Квітка-Основ'яненко. Я доволі добре знаю усі крутіства виборчої компанії, де здобування влади такими колоритними особистостями із красномовними прізвищами, як Староплотов, Кожедралов, Вижималов, здійснювали за допомогою підкупу, шантажу та обману.

Тож і сподівався, що, побачивши такі безчинства на сцені, суспільство критичніше ставитиметься до себе. От влада і звинуватила у революційних настроях, що змусило мене написати у більш лояльній формі комедію «Дворянские выборы, часть вторая или Выбор исправника», де вперше з'являється славнозвісний крутій Шельменко та дурнуватий Стецько.

Ведучий. Популярні на той час комедії, водевілі, комічні опери «Шельменко — волостной писарь», «Шельменко-денщик», «Сватання на Гончарівці», «Бой-жінка», «Ясновидящая» цензуру не лякали. Як справжній мистецький шедевр, вони актуальні і в наш час. Життя людини — це і промисел Божий, і анекдот із веселим або сумним кінцем.

Квітка-Основ'яненко. Все — комедія здешньої життя. Хорошо еще, ежели успеешь роль закончить, а случится и то, что машины ослабнут, занавес спустится, и на самом лучшем месте роль перервут — тогда худо. (Сумно й іронічно говорить письменник).

Ведучий. Любов до театру виникла у Квітки ще в ранньому дитинстві, коли він разом зі своїми батьками відвідував спектаклі кріпацьких труп, а згодом і вистави професійного Харківського театру. А ще у маєтку Квіток певний час функціонував домашній аматорський театр, де всі брали активну участь, до того Григорій ще й майстерно розповідав анекдоти.

Журналіст 1. Крім книг, що ще Вас захоплює, в чому можете відвести душу?

Квітка-Основ'яненко. Я люблю дивитися вертеп, різні видовища, самому кортить грати. Люблю спів, музику. Вмію грати на флейті, сопілці, граю на фортепіано.

Журналіст 2. О, так це ж прекрасно. Адже, як казав Скворода, «хто любить музику, той не може не любити життя».

Квітка-Основ'яненко. Таких би вчителів, як Григорій Скворода, — мовив мій дядько Ілля. Він би відкрив вашим дітям очі на світ, бо читає його, як розкриту книгу. А нема в ній для нього нерозгаданих письменників.

Журналіст 1. Кажуть, що і самоосвітою Ви посилено займались?

Квітка-Основ'яненко. Так і самовдосконаленням також, завдяки чому з часом став членом «Товариства наук» при Харківському університеті, предводителем дворянства, совісним (я вважаю) суддею, головою Харківської палати карного суду, ініціатором багатьох важливих починань. Мені подобалося брати участь майже у всіх важливих культурно-освітніх заходах Харківщини. А за фольклорну та етнографічну роботу мені було надане звання члена Королівського товариства антикваріїв Півночі (Копенгаген). Був одним із засновників у Харкові Благодійного товариства, інституту шляхетних дівчат, постійного театру, перших на Україні періодичних видань тощо.

Ведучий. Квітка збирає кошти на будівництво кадетського корпусу, за що 1825 р. нагороджений орденом Анни другого ступеня. У 1830 р. разом з братом збирає кошти на відкриття Харківської публічної бібліотеки.

Журналіст 2. Отже, все це сприяло вивченню глибинної сутності суспільних явищ і процесів?

Квітка-Основ'яненко. Так, все це відбилося на моїй творчості.

Журналіст 1. В якому віці Ви розпочали свою літературну діяльність?

Квітка-Основ'яненко. Вже у зрілому віці, зі сформованими поглядами і переконаннями у 1827 р.

Журналіст 2. Скажіть будь-ласка, які Ваші улюблені письменники?

Квітка-Основ'яненко. Ломоносов, Мольєр, Жуковський, Карамзін, Скворода.

Журналіст 1. А улюблені мистецтва?

Квітка-Основ'яненко. Кобзарі і їх пісні; музика, яку виконували на балах класичні і кріпацькі оркестри, зокрема оркестр поміщика Раковича.

Журналіст 2. Те, що Ви граєте, ми вже знаємо, але ще маєте композиторські здібності?

Квітка-Основ'яненко. Так, я автор переробки пісні «Грицю, Грицю, до роботи»; музичних п'єс «Кадриль», «Марш»; романсів, присвячених Раєвській з інституту шляхетних дівчат «Смотрю на вас и верю», «Ах! Поглядите на меня».

Журналіст 1. Де Ви любите проводити час?

Квітка-Основ'яненко. Люблю проводити час у приватній картинній галереї брата та його оранжереї.

Ведучий. Ще один штрих до життєвого портрету Григорія Квітки-Основ'яненка, без якого наша розмова про митця була б неповною. Друг і порадник на все життя — Ганна Григорівна Квітка, яка допомогла роздмухати полум'я його таланту. Вона закінчила Смольний інститут у Петербурзі і приїхала працювати вихователькою у Харківському інституті благородних дівиць. Добре знала іноземні мови, цікавилась літературою, творами французьких письменників, що й вплинуло на художній смак Григорія Федоровича.

Журналіст 1. Ким для Вас була Ваша дружина — Ганна Григорівна Квітка?

Квітка-Основ'яненко. «Якщо підіймусь, вона стягне мене, якщо спускаюсь низько, вона велить вилазити... вона вчасно зупиняє мене в розмовах, в описі діянь... Вона долею мені дана в нагороду не знаю за що».

Ведучий. Григорій Квітка-Основ'яненко багатогранна особистість. Він проявив себе у різних сферах діяльності (суддя, предводитель повітового дворянства, директор театру і танцювального клубу, актор-любитель, прозаїк, драматург, видавець), залишаючись при цьому принциповим, порядним, справедливим, відповідальним. Нам не завадить прислухатися до мудрих уроків життя письменника, тому що основне його кредо: «найпряміше і найблагородніше прагнення — показати, від чого у нас зло». Отже, уявне інтерв'ю з нашим славнозвісним письменником завершилося.

Вул. Баумана, 60, м. Київ, 03190
Тел/факс: 400-65-87, тел. 400-05-01, 400-70-91
<http://www.chl.kiev.ua>
[mail: lib@chl.kiev.ua](mailto:lib@chl.kiev.ua)